

І. В. Литвин, Ю. В. Данилюк
Національний університет “Львівська політехніка”

СТАРТАП-ІНДУСТРІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

<https://doi.org/>

© Литвин І. В., Данилюк Ю. В., 2023

Досліджено особливості розвитку стартап-індустрії в Україні до повномасштабного російського вторгнення. Автори проаналізували вплив війни на стартап-індустрію України в умовах глобалізаційних викликів, виявили негативні, а також віднайшли позитивні наслідки впливу військово-політичних чинників. Результати дослідження за темою роботи дали змогу запропонувати можливі сценарії майбутнього розвитку вітчизняної стартап-діяльності, проаналізувати перспективи та напрями розвитку національної стартап-індустрії у післявоєнний період України.

Ключові слова: стартап-підприємництво; стартап-індустрія; глобалізація; глобальні виклики; військово-політичні чинники.

Постановка проблеми

У сучасному світі воєнно-політичні події є невід’ємною частиною глобальної політики, що впливає на різні сфери життя, ураховуючи економіку та підприємництво. Україна, що перебуває у складній геополітичній ситуації, не є винятком. В умовах глобалізації світової економіки важливо дослідити вплив воєнно-політичних подій на стартап-сферу України, яка є однією із найдинамічніших та найперспективніших індустрій країни.

Актуальність дослідження

Взаємозв’язок між воєнно-політичними подіями та стартап-сферою складний та багатограний. Війна негативно впливає на економіку країни, знижуючи обсяги інвестицій та затримуючи розвиток підприємництва. З іншого боку, воєнно-політичні події сприяють зростанню попиту на деякі види продукції та послуг, що створює нові можливості для розвитку стартап-підприємств. Викладене у статті допоможе зрозуміти, як воєнно-політичні події впливають на стартап-сферу України, а також які можливості та виклики вони створюють для розвитку цієї індустрії. Дослідження також має на меті розглянути потенційні способи мінімізації впливу негативних наслідків війни на стартап-сферу та забезпечення стійкого розвитку стартап-підприємництва в Україні в умовах глобалізації.

Формулювання мети та завдань статті

Основні завдання статті полягають у вивченні особливостей розвитку стартап-індустрії в Україні до повномасштабного російського вторгнення, дослідженні впливу війни на стартап-індустрію України в умовах глобалізаційних викликів, аналізуванні перспектив розвитку національної стартап-індустрії у післявоєнний період України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Для аналізувати тематики війни та проблем розвитку стартап-індустрії використано наукові статті, монографії, аналітичні дослідження та звіти міжнародних організацій. Дан Сеньор та Сол Сінгер у книзі “Start-up Nation: The Story of Israel’s Economic Miracle” [1] розглядають історію становлення та успіху ізраїльської стартап-екосистеми. Автори звертають увагу на те, що ізраїльські стартапи успішно функціонують у доволі несприятливому військовому середовищі, що вимагає швидких рішень та інноваційних технологій. Автори також стверджують, що війна може навіть допомогти стартапам, стимулюючи розвиток військових технологій для вирішення поточних проблем, що можуть бути застосовані в інших секторах економіки країни.

Андреас Кристофер та Іділь Джабер у статті “Start-ups and the crisis: the impact of the Syrian conflict on Syrian entrepreneurs” [2] досліджують вплив війни в Сирії на стартап-фірми, малі та середні підприємства. Згідно з результатами їхнього дослідження, війна значно погіршила умови для розвитку місцевого підприємництва, спричинила зменшення кількості підприємств та збільшила їхню уразливість до зовнішніх викликів. Однак автори зазначають, що деякі стартапи зуміли успішно працювати та розвиватись у складних умовах війни.

Боаза Ганор та Мухаммад Алі Насім у статті “The Impact of the Syrian War on Syrian Entrepreneurs: A Research Agenda” [3] зазначають, що в умовах війни попит на інноваційні продукти та послуги може збільшуватися, зокрема у сферах безпеки та оборони.

За даними статті у Forbes [4], війна може стати каталізатором для стартапів, які займаються упровадженням технологій та сервісів для захисту від кібератак, розробленням дронів та робототехніки для використання у військових операціях, створенням систем виявлення терористичних актів та запобіганням їм. Одне із таких досліджень “The Impact of War on Entrepreneurship: Evidence from Ukraine” здійснено в 2019 р. на замовлення Міжнародного валютного фонду. Дослідження показало, що війна істотно впливає на розвиток підприємництва та стартап-індустрії в країні [5], спричиняє зниження кількості новостворених стартапів, збільшує час на їх заснування та зменшує їхні шанси досягти успіху. Однак результати аналізування також продемонстрували, що війна може стимулювати розвиток деяких індустрій, зокрема технологій зі сфери безпеки та оборони країни.

Дослідження Елізабет Рейні та Емі Джільот “The Effect of War on Venture Capital Investment: The Case of Ukraine”, яке здійснили в 2017 р. викладачі з Університету Каліфорнії та Університету Мельбурна, показало, що війна в Україні не впливає істотно на інвестиції в стартапи, інвестори продовжують фінансувати українські стартапи незважаючи на складні умови функціонування місцевої екосистеми [6]. Автори статті “Ukraine’s start-up scene thrives despite the war” С. Сергійчук і Т. Реутова зазначають, що українські стартапи вдалися до стратегії репрофілювання на закордонні та глобальні ринки, що дало їм змогу працювати в стабільніших умовах та отримати доступ до іноземних інвестицій [7]. Вивчення впливу воєнно-політичних подій на стартап-індустрію в Україні – доволі новий напрям досліджень, проте вже є певні публікації на цю тему. У статті М. Поліщука та О. Малишко “Війна та стартап-сфера України: чого очікувати?” [8] розглянуто можливі наслідки війни на розвиток стартап-екосистеми в Україні.

Становище підприємництва в Україні, зокрема в умовах війни та глобалізаційних викликів, досліджували міжнародні організації, такі як Європейський банк реконструкції та розвитку і Міжнародний фонд “Реновація”.

Варто зазначити, що незважаючи на цінність та актуальність виконаних досліджень, у проаналізованих джерелах літератури досі залишається не вивченим вплив воєнно-політичних подій на економіку країни та місцеву стартап-індустрію такого масштабу, якого зазнала Україна протягом російського вторгнення у 2022 р. Це зумовило актуальність напрямів дослідження авторів та вибір теми статті. Ось чому особливості функціонування національної стартап-індустрії в умовах нових глобалізаційних викликів потребують додаткового дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження

Україна має значний потенціал для розвитку стартап-екосистеми, оскільки в країні є багато талановитих ІТ-фахівців, які створюють інноваційні продукти та послуги. Сьогодні в Україні діють кілька десятків інкубаторів та акселераторів, які надають підтримку стартапам на різних етапах їх розвитку, зокрема, за допомогою фінансування, менторства та навчання. Крім того, українські стартапи активно залучають інвестиції з-за кордону та беруть участь у міжнародних програмах. Нині найуспішніші українські стартапи сконцентровані в ІТ-секторі, але є й компанії з інших сфер, зокрема, агротехнології, медичні технології та енергоефективність. Загалом, стартап-сфера в Україні має значний потенціал для розвитку, і протягом останніх років відбувається активна робота з метою підтримки та стимулювання її розвитку.

Ось деякі цікаві статистичні дані про стартап-індустрію в Україні:

- за даними Seedstars, у 2021 р. в Україні було більше ніж 4 тис. зареєстрованих стартапів [9];
- Україна перебувала на 34-му місці у світовому рейтингу країн, які сприяють розвитку стартапів, згідно з Global Startup Ecosystem Report 2021 від Startup Genome [10];
- найпопулярнішими індустріями для стартапів в Україні є ІТ-технології, електронна комерція, фінтех, агротехнології, медичні технології та енергоефективність;
- за даними Ukrainian Startup Fund, у 2021 р. фонд інвестував у 102 українські стартапи на загальну суму понад 50 млн дол. США [11];
- у 2021 р. Україна була лідером з виробництва програмного забезпечення в Центральній та Східній Європі і займала 4-ге місце у світі за кількістю інженерів-розробників, за даними World Economic Forum [12].

Ці дані показують, що стартап-індустрія в Україні доволі активно розвивалася та мала значний потенціал для розвитку. Порівняльні показники розвитку національних екосистем стартапів у країнах Центральної та Східної Європи відповідно до глобальних міжнародних рейтингів дали підстави зробити висновок, що найсприятливішими екосистемами цього регіону для розвитку стартапів є прибалтійські країни: Естонія, Литва, Латвія. Що стосується України, то в нашій державі були порівняно посередні показники, проте вона займала досить непогану позицію не тільки серед країн Центральної та Східної Європи, а й загалом у світі. Особливості розвитку національних екосистем стартапів у країнах Центральної та Східної Європи охарактеризовано у статті І. В. Литвин, Ю. В. Данилюк [13].

Варто зазначити, що хоч Україна і не ввійшла поки до Європейського Союзу і на фоні політичної нестабільності важко робити прогнози чи висновки, проте розвиток і сприяння з боку урядових установ у питанні побудови міст-екосистем стартапів істотно прискорило б процеси відбудови нашої держави. Варто враховувати той факт, що в найближчому майбутньому Україна планує стати одним із найпривабливіших місць для іноземних інвестицій, саме тому актуально створити сприятливе середовище для цього.

На рис. 1 бачимо, як змінювалася структура та обсяги інвестицій в українські стартапи протягом 2011–2019 рр. Обсяги інвестицій зросли з 26 млн дол. США у 2011 р. до 510 млн дол. США у 2019 р. [14]. Значну частину цих інвестицій здійснили зарубіжні інвестори. У 2020 р. декілька українських стартапів отримали рекордні інвестиції від іноземних інвесторів.

Українська стартап-індустрія вже має історії успіху на глобальному ринку та до повномасштабного російського вторгнення залучала щороку все більше інвестицій, що свідчило про перспективність розвитку стартап-екосистеми в Україні. Зокрема, стартап-компанії People.ai та GitLab отримали інвестиції в розмірі 60 млн дол. США та 268 млн дол. США відповідно. У 2020 р. українського “бізнес-ангела” та засновника компанії Jooble Р. Романенка визнали одним з найуспішніших “бізнес-ангелів” у світі за версією AngelList [15].

На рис. 2–3 наведено дані щодо джерел фінансування та географічної структури інвесторів в українські стартапи у 2021 р. [16].

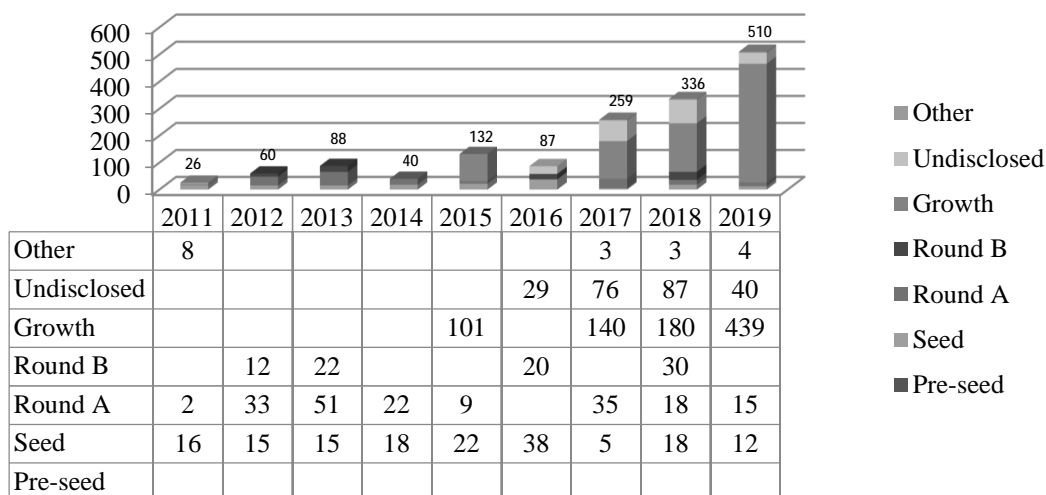

Рис. 1. Структура інвестицій в українські стартапи в 2011–2019 рр., млн дол. США

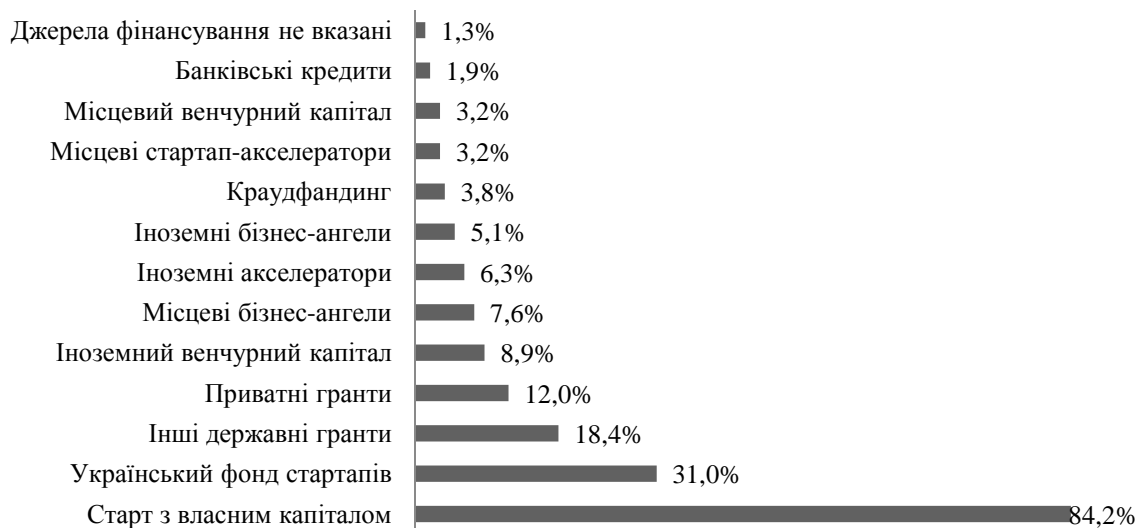

Рис. 2. Джерела фінансування українських стартапів у 2021 р.

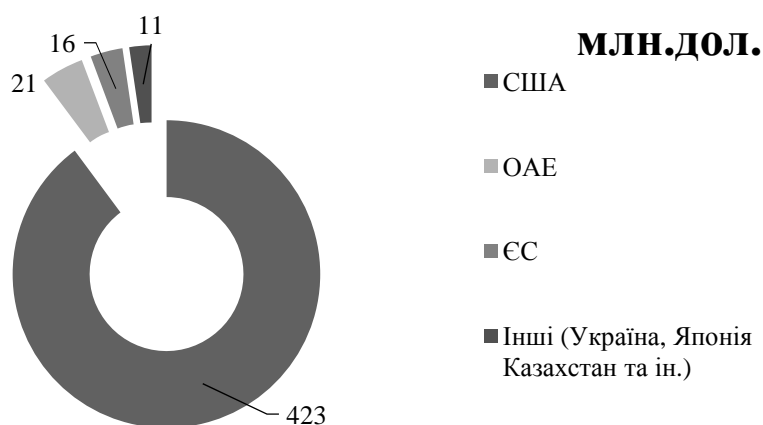

Рис. 3. Географічна структура інвесторів в українські стартапи на початок 2022 р., млн дол. США

Огляд та аналізування літературних джерел, власні дослідження автора дали змогу зробити висновок, що українським стартапам притаманні риси (табл. 1), які вигідно відрізняють їх від подібних фірм інших країн світу, забезпечуючи їм досягнення успіхів на глобальному ринку.

Таблиця 1

Характерні риси українських стартапів

Риси	Характеристика
Висока технічна компетентність персоналу та засновників стартапів	Україна має багату історію в сфері науки та техніки, тому українські стартапи часто характеризуються високою технічною компетентністю і розробляють складні технології та продукти
Конкурентність цін на продукти вітчизняних стартапів	В Україні достатньо низькі рівні заробітної плати та витрат на життя порівняно з країнами Заходу, тому українські стартапи пропонують свої продукти та послуги за конкурентними цінами
Підтримка держави	Українська держава надає підтримку для розвитку стартапів, урахувавши податкові пільги, гранти та інші програми
Готовність вітчизняних підприємців до ризиків	Українські стартапи часто виникають в умовах високої нестабільності, тому їхні засновники готові йти на ризики та шукати нетрадиційні рішення для вирішення проблем

До вітчизняних стартапів, яким притаманні ці риси, належать такі успішні стартап-проекти, як Grammarly, Petcube, Jooble, People.ai, Ajax Systems, GitLab. За даними різних досліджень та рейтингів, українські стартапи все більше проникають на глобальний ринок та досягають успіху. Крім того, вони регулярно з'являються у списках відомих міжнародних рейтингів, таких як Forbes 30 Under 30, Deloitte Technology Fast 50, Inc. 5000 тощо. Вітчизняні стартапи часто працюють над проектами, що мають соціальну складову, тобто їхні сервіси не тільки приносять прибуток, але й вирішують реальні проблеми та допомагають поліпшувати якість життя людей. Це є однією з переваг українських стартапів в очах інвесторів та споживачів.

Місцевий ринок венчурного капіталу з початку військової агресії 2014 р. зазнав змін: спочатку обсяги венчурних інвестицій у стартапи істотно знизилась, але з часом ситуація почала покращуватись. В останні роки спостерігалось збільшення інтересу до українських стартапів з боку венчурних інвесторів, що свідчило про зростання довіри до української економіки та бізнесу. Згідно з даними аналітичної компанії AVentures Capital, загальний обсяг венчурних інвестицій, вкладених в українські стартапи за 2010–2021 рр., становив близько 1,5 млрд дол. США. Кількість венчурних угод також зростала, у 2020 р. було досягнуто рекордного показника залучення венчурного капіталу в українську екосистему стартапів у розмірі 510 млн дол. США. Одним із найбільших венчурних інвесторів в українські стартапи є американська компанія Sequoia Capital, яка здійснила інвестиції в такі успішні українські стартапи, як Grammarly та People.ai [16–23]. Україна має диверсифіковану індустрію стартапів, але найбільшої популярності набули такі індустрії: ІТ та програмне забезпечення, електронна комерція та інтернет-магазини, фінтех, медичні технології та біотехнології, енергоефективність та зелена енергетика.

Незважаючи на сильні сторони вітчизняних стартапів, командам українських розробників бракує компетентностей. На рис. 3 наведено ті сфери у командах вітчизняних стартапів [17–18], які потребують розвитку і мають перспективи для покращення.

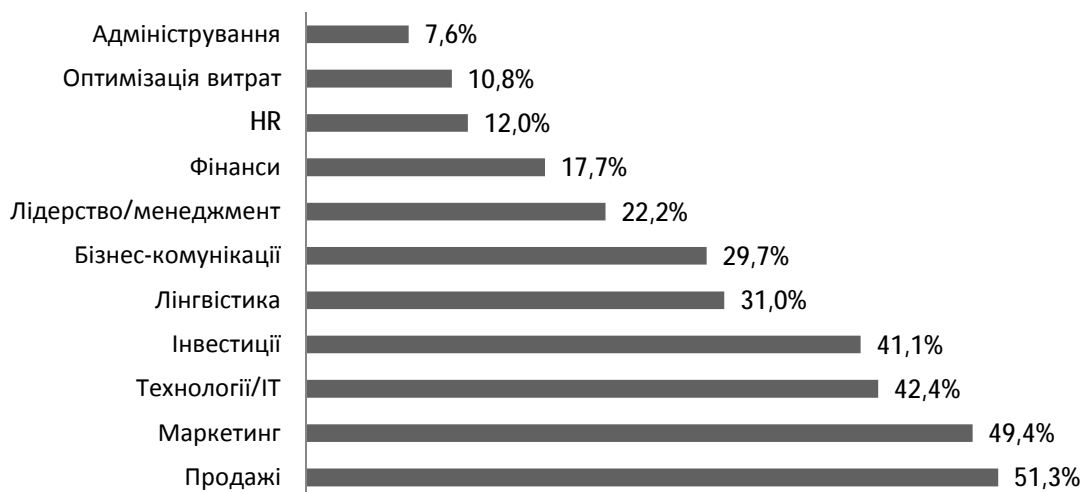

Рис. 3. Сфери нестачі компетентностей у вітчизняних співробітників стартапів

Отже, бачимо, що українська стартап-індустрія стрімко розвивалася, акумулювала достатні обсяги венчурного капіталу, позитивна динаміка спостерігалась до 24 лютого 2022 року – початку повномасштабної війни. І хоч в лютому 2023 р. більшість населення і компаній вже адаптувалися до життя у воєнний час, наслідки війни відчуватимуться ще протягом багатьох років у майбутньому. У новому рейтингу екосистем глобальних стартапів у 2022 р. [24] позиція України істотно погіршилась через повномасштабну війну. Україна опустилася на 16 позицій до 50-го місця у світовому рейтингу. Війна негативно вплинула на підприємницьку екосистему України. Експерти стартап-індустрії занепокоєні, що українські ІТ-підприємці не захочуть повертатися в Україну після закінчення війни. У рейтингу міст-екосистем для стартапів Київ зазнав найбільшого падіння у топ-100, опустившись на 45 позицій до 93-го місця [25]. Одеса, яка займає друге місце в Україні, опустилася на 348 позицій у світовому рейтингу міст для стартап-підприємництва до 742-го місця. Львів опустився на 494 позиції – до 749-го місця, Харків – на 342 позиції до 855-го. Тепер в Україні в рейтингу лише чотири міста, тоді як минулого року в топ-1000 входили шість міст. З топ-1000 глобальних стартап-міст вилучені Тернопіль і Дніпро.

Хоч в Україні триває війна та гуманітарна криза, місцева екосистема стартапів все ще створює низку успішних стартапів. Фінансування венчурного капіталу в Україні стабільно зростало до широкомасштабної війни, але і досі в країні працює понад 50 фірм венчурного капіталу. Як вказують дослідження [26], 91 % українських стартапів потребують фінансової підтримки, щоб пережити війну. У 2021 р. українські стартапи залучили 832 млн дол США венчурного капіталу. У 2022 р. венчурні фонди продовжували інвестувати в Україну, але призов засновників стартап-фірм, проблеми з інфраструктурою утруднюють подальше інвестування у місцеву стартап-індустрію для глобальних венчурних компаній. Обсяги підтримки, що спрямовується в Україну, поки що допомагають підтримувати життєздатність екосистеми. Наприклад, венчурний фонд Google надав 25 стартапам гранти, щоб допомогти їм продовжувати роботу та розвиватися. Український уряд також робить усе можливе, щоб підтримати локальні стартапи, незважаючи на те, що він змушений керувати воєнною економікою та вирішувати питання з відбудови пошкодженої та зруйнованої важливої інфраструктури. Низку безповоротних грантів та іншої підтримки запропоновано підприємствам у технологічному та ключових секторах країни [27].

Незважаючи на війну, до списку українських єдинорогів приєдналися дві українські технологічні компанії – airSlate і Unstoppable Domains. Стартап Preply залучив 50 млн дол. США для розширення на глобальному ринку. Протягом воєнного часу в Україні досі працюють 1500 активних стартапів, загальну вартість яких оцінюють у 23,3 млрд євро (рис. 4).

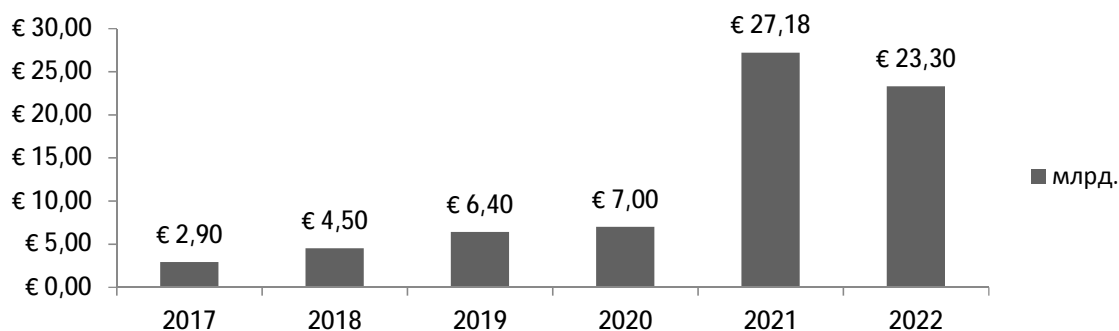

Рис. 4. Динаміка вартості стартапів в Україні в 2017–2022 рр. [28]

Якщо середній розмір інвестицій в одну компанію в усьому світі зменшується, то в Центральній та Східній Європі зростає. За останні п'ять років Україна, Хорватія, Литва розвивалися найшвидше серед країн Східної Європи. З 2017 р. індустрія стартапів в Україні зросла в дев'ять разів до 23,3 млрд євро у 2022 р., а 2021 довоєнного року вартість українських проєктів перевищила 27 млрд євро. Україна досі очолює список європейських країн, де індустрія стартапів створила найбільше робочих місць на мільйон євро інвестицій [26].

Протягом року після повномасштабного вторгнення стартапам довелося працювати в екстремальних умовах вимкнень електроенергії, постійних повітряних тривог, масованих ракетних атак, аж ніяк не в безпеці, теплі й без турбот. Робота стартапів в умовах повітряних тривог та ракетних обстрілів часто важка та небезпечна, але багато інноваційних компаній продовжують працювати та навіть розвиватися.

Дослідження за темою роботи дали змогу виявити і систематизувати негативні наслідки, а також можливості, які відкрились перед вітчизняними стартапами в умовах воєнного часу (табл. 2).

Війна дала вітчизняним стартап-компаніям можливість перейти на дистанційну роботу, завдяки наявності потужних інтернет-технологій та інструментів для дистанційної комунікації та мережевої співпраці. У період війни місцеві стартапи розробили мобільні системи попередження, які сповіщають про наближення ракет або повітряних тривог.

Таблиця 2

Позитивні та негативні наслідки впливу війни на місцеву стартап-індустрію

Негативні наслідки	Позитивні наслідки
1	2
<p>Перебої в роботі. Відключення електроенергії може призвести до перебоїв у роботі оргтехніки, необхідної для роботи стартапів. Це може призвести до затримок у виконанні завдань та втрати даних</p>	<p>Зростання креативності. Вимкнення електроенергії може змусити команду стартапу думати творчо та шукати альтернативні способи працювати без електричної енергії. Це може привести до виникнення нових ідей та сприяти розвитку креативності</p>
	<p>Збільшення резерву енергії. Відключення електроенергії може допомогти стартапам зосередитися на ефективному використанні доступної енергії та зменшенні споживання електроенергії у своїй роботі. Це може сприяти економії коштів та підвищенню екологічної свідомості стартап-команд</p>
<p>Зростання витрат. Відключення електроенергії може призвести до витрат на резервні джерела електропостачання, доволі дорогі для стартапів з обмеженими бюджетами</p>	<p>Розвиток та впровадження технологій енергонезалежної роботи - стартапи можуть розробляти та випускати на ринок технології, що дозволять стати енергонезалежними, наприклад, застосування альтернативних джерел енергії або оптимізацію використання енергії</p>
	<p>Поява нових ринків збуту – вимкнення світла можуть створити попит на нові товари та послуги, що не потребують електроенергії, такі як свічки, гасові лампи, генератори тощо. Стартапи можуть використовувати цей попит, щоб розвивати нові ринки збуту</p>

1	2
<p>Проблеми зі зв'язком. Відключення електроенергії призводить до проблем у зв'язку з клієнтами та партнерами через відсутність доступу до мережі інтернет та інших засобів комунікацій</p>	<p>Збільшення популярності мобільних додатків – мобільні додатки стають популярнішими в умовах вимкнень світла, оскільки їх можна використовувати без доступу до електроенергії. Це може створити нові можливості для стартапів, що розробляють мобільні додатки</p>
	<p>Підвищення використання енергоефективних технологій – вимкнення світла змушує стартапи зосередитися на розробленні та впровадженні технологій, що використовують менше енергії. Це може допомогти зменшити витрати на енергію та знизити екологічний вплив діяльності стартапів</p>

Систематизуємо негативні наслідки воєнного стану для стартапів в Україні: втрата фінансової підтримки місцевих стартапів через зниження активності локальних та іноземних інвесторів; порушення ланцюжків постачання та логістичних процесів; зменшення попиту на продукцію та послуги стартапів, оскільки люди та компанії концентруються передусім на споживанні продукції, що необхідна для виживання в умовах кризи; поглиблення невизначеності та ризиків у бізнес-середовищі, що призводять до зниження інвестицій та затримки в запуску нових стартап-проектів; відволікання ресурсів на важливіші проекти в умовах воєнного стану. Варто зазначити, що стартапи змушені шукати нові можливості розвитку, зокрема у розробках, що пов'язані з військовими технологіями, кібербезпекою, медичними технологіями та іншими актуальними для військового часу сервісами. В умовах війни, щоб вижити, стартапи змушені змінювати свої стратегії та бізнес-моделі, а також шукати нові способи залучення інвестицій та збереження клієнтської бази. Важливою рисою стала готовність стартаперів до швидких змін та адаптації до нової реальності, що допомагає стартапам вижити та навіть розвиватися в умовах кризи.

Аналізування матеріалів за темою дослідження [28, 29] дало змогу зробити висновки, що за час війни чимало українських стартапів емігрували, хоча переважна більшість залишили принаймні частину своєї діяльності або команди в Україні. Крім того, ті стартапи, які не переїхали, поки що не планують цього робити. Більш ніж половина продовжує свою діяльність тільки в Україні. Дев'ять із десяти стартапів підтверджують, що їм потрібна фінансова підтримка для продовження діяльності та розширення. Лише 4 % стартапів вважають, що їхня діяльність може згортатись. Загалом дослідження показують, що, попри війну, українські стартапи демонструють стійкість та продовжують вести свій бізнес.

Отже, важливо підсумувати, що вплив воєнно-політичних подій на стартап-індустрію України має значні негативні наслідки, які призводять до великих економічних втрат, зокрема зменшення виробництва, втрат ринків збуту та зменшення інвестицій; зниження інноваційної активності та зменшення наукових досліджень, до зміни ринкових умов та геополітичного ландшафту; до збільшення ризиків для бізнесу, зокрема ризиків втрати бізнесу та інвестицій, а також виникнення загроз безпеці працівників та підприємницькій діяльності загалом. Воєнні конфлікти впливають на галузеву структуру економіки та перерозподіл ресурсів, вони створюють нові можливості для стартапів, особливо в сфері оборонних технологій та безпеки.

Дослідження за темою роботи [17–29], опитування засновників та інвесторів стартапів дали змогу визначити, як останні події в Україні впливають на ландшафт венчурного капіталу, які основні наслідки впливу воєнного стану на стартап-індустрію та місцевий ринок венчурного капіталу. Зокрема, за прогнозами аналітиків, підвищення відсоткових ставок стимулюватиме вкладення капіталу в облігації, а не в акції, тому менше венчурного капіталу буде спрямовано на фінансування стартапів; відбуватиметься зниження прогнозованих показників ринкової вартості стартапів та мультиплікаторів продажів для публічних технологічних компаній, і, відповідно, знизиться оцінка ринкова вартість стартапів порівняно з піковими значеннями 2021 р.; істотна кількість українських розробників

програмного забезпечення вже покинули місцевий ринок робочої сили, і це, на думку експертів, призведе до посилення конкуренції під час наймання інженерів-програмістів; місцевий ринок ІРО сповільниться через макроневизначеність. Для того, щоб місцева стартап-індустрія мала шанси залучати глобальних інвесторів, українські стартапи повинні пропонувати конкурентноздатні продукти, добре розроблені бізнес-стратегії, якісний менеджмент та ефективні команди, які зможуть продемонструвати свій потенціал та впевнено керувати розвитком компанії. Воєнний стан – це завжди негативне явище, що призводить до страждань та знищення матеріальних і нематеріальних цінностей. Однак є й приклади того, як місцева стартап-індустрія знаходить можливості у період післявоєнної відбудови економіки України (табл. 3). Результати дослідження за темою роботи дали змогу окреслити можливі сценарії майбутнього розвитку вітчизняної стартап-індустрії у повоєнний період (табл. 4).

Таблиця 3

Напрями розвитку місцевої стартап-індустрії та шляхи подолання негативних наслідків військово-політичних подій в Україні

Напрями розвитку	Особливості
1	2
Розроблення нових технологій	Воєнний стан актуалізує потреби у нових технологіях для військового застосування, наприклад, дронів, високоточної зброї та іншого обладнання. Це може стимулювати розвиток стартапів, що займаються розробленням таких технологій
Розвиток сфери кібербезпеки	У сучасному глобалізованому світі кібербезпека стає все важливішою. Воєнний стан стимулює попит на розробки у сфері кібербезпеки, що створює можливості для стартапів, що працюють у цьому напрямі
Використання штучного інтелекту	У військовій сфері штучний інтелект може бути використаний для покращення розвідки та збирання інформації, аналізу даних та розроблення нових стратегій. Це створить можливості для стартапів, що працюють у цій сфері
Використання баз даних	Військові операції генерують великі обсяги даних, що можуть бути використані для покращення розвідки та стратегічного планування. Це може стимулювати розвиток стартапів, що спеціалізуються на роботі з великими обсягами даних.
Використання краудфандингу як альтернативи місцевому венчурному капіталу	Краудфандинг є ефективним способом залучення фінансування для стартапів під час війни, зокрема тих, які працюють у важких умовах. Краудфандингові платформи, такі як Kickstarter, Indiegogo та GoFundMe, дають змогу залучати гроші від широкої глобальної аудиторії інвесторів
Застосування інструментів онлайн-маркетингу	Інтернет є важливим каналом для залучення та збереження клієнтів для стартапів. За допомогою реклами в соціальних мережах, електронної пошти та інших каналів онлайн-маркетингу місцеві стартапи можуть привернути увагу потенційних іноземних клієнтів та збільшити продажі
Розвиток бізнесу в інших країнах	Стартапи знаходять нові можливості розвитку, працюючи із компаніями та клієнтами за кордоном. Зокрема, розвиток експортної діяльності особливо важливий для стартапів, які зазнають впливу війни в Україні
Участь у державних та міжнародних грантових програмах підтримки підприємництва	Український уряд підтримує розвиток стартапів в країні за допомогою різних програм та ініціатив. Стартапи можуть залучити фінансування та іншу допомогу, беручи участь у таких програмах
Налагодження партнерських відносин великими компаніями	Співпраця з великими компаніями може стати важливим чинником для залучення інвестицій та збереження клієнтської бази для стартапів. Такі партнерства допомагають стартапам отримати доступ до нових ринків та технологій, а також підвищити свою впізнаваність серед ширшої аудиторії

1	2
Використання блокчейн-технологій	Блокчейн може бути корисним інструментом для залучення інвестицій та збереження клієнтської бази для стартапів. Наприклад, стартап може створити власну криптовалюту та використовувати її для залучення фінансування або використовувати блокчейн-технології для забезпечення безпеки та прозорості в операціях з клієнтами та інвесторами
Використання віртуальної та доповненої реальності	Віртуальна та доповнена реальність допомагають стартапам залучати та зберігати базу клієнтів, а також підвищувати впізнаваність свого бренду. Наприклад, стартап може створити віртуальний магазин або додаток, де клієнти зможуть переглядати та купувати товари в онлайн-середовищі
Розвиток партнерства з акселераторами та інкубаторами	Акселератори та інкубатори надають стартапам необхідні ресурси та експертну допомогу, доступ до фінансування, менторів та експертів, а також допомагають з пошуком інвесторів

Таблиця 4

Можливі сценарії розвитку вітчизняної стартап-індустрії у повоєнний період

Напрями	Особливості
Зростання попиту на технологічні рішення	Після війни Україні для відновлення економіки та інфраструктури очікується збільшення попиту на технологічні рішення, що пропонують стартапи
Поява нових можливостей	Кризові ситуації, такі як війна, можуть спонукати людей до зміни свого ставлення до ризиків, до пошуків нових джерел отримання доходів. Це може створити сприятливі умови для появи нових стартапів та підвищення підприємницької активності на ринку
Негативний вплив на екосистему	Війна може спричинити зниження інвестицій та збільшення ризиків для бізнесу загалом, що може призвести до зменшення кількості стартапів та обмеження їх можливостей для зростання
Зміна пріоритетів	Після війни Україні можуть знадобитись нові технології та інновації, що допоможуть відновити економіку та покращити життя людей. Це може призвести до зміни пріоритетів у державній політиці та збільшення підтримки для стартап-екосистеми

Підстави для оптимістичних прогнозів щодо відновлення України загалом та її екосистем стартапів у післявоєнний період дають статистичні дані щодо розвитку вітчизняного ІТ-сектору, як одного із найдинамічніших сегментів розвитку місцевої стартап-індустрії під час війни. За даними статистики, український ІТ-сектор продемонстрував неймовірне зростання в лютому 2022 р., обсяги експорту за один місяць досягли 839 млн дол. США, що на 31 % вище, ніж у січні 2022 р., на 45 % більше, ніж у січні 2022 р. та середньомісячне значення за 2021 р., і на 75 % вище порівняно з лютим 2021 р. [24, 25]. Прогноз розвитку ІТ-сектору в Україні залишається позитивним на 2023 р., оскільки сектор стабілізує свої процеси та повертається до операційної діяльності, продовжуючи забезпечувати економічну безпеку країни через відновлення надходжень експортної виручки.

Подальший розвиток та повоєнна відбудова економіки України загалом та стартап-індустрії зокрема можуть зазнати впливу великої кількості факторів. Україна все ще зберігає потенціал для успіху та розвитку, особливо якщо будуть створені сприятливі умови для функціонування її стартап-індустрії, що є драйвером зростання економік багатьох країн світу.

Висновки

Глобалізація зробила вітчизняну стартап-індустрію частиною світової економіки та збільшила її залежність від змін на міжнародній арені. Воєнно-політичні події помітно впливають на розвиток стартап-індустрії в Україні, особливо в нових умовах глобалізаційних викликів. Венчурні інвестори

та “бізнес-ангели” зазнають значних ризиків і віддають перевагу інвестуванню в стартапи інших країн, що не перебувають у воєнному конфлікті. Це призводить до зменшення кількості інвестицій та погіршення умов для розвитку стартапів в Україні. Воєнний стан порушує стабільність та безпеку країни, призводить до зниження інвестицій та сповільнення економічного зростання.

Одним із головних викликів для стартапів в Україні через війну є зниження рівня довіри інвесторів. Низький рівень інвестицій є однією з основних причин, що обмежують розвиток стартап-індустрії в Україні. Втрата довіри інвесторів може бути пов’язана з багатьма факторами, такими як нестабільність економічної та політичної ситуації, низький рівень правової захищеності та корупція. Іншим викликом є зменшення обсягів інвестицій в стартапи через втрату здатності країни до вирішення проблем, пов’язаних із інфраструктурою та регулюванням ринку. Воєнно-політичні конфлікти призводять до зменшення фінансування з боку державних структур, а також до втрати зацікавленості приватних інвесторів у вкладанні коштів в українську стартап-індустрію. Крім того, воєнно-політичні події призводять до застосування обмежень в сфері торгівлі та міжнародної співпраці, що може ускладнити розвиток стартапів, які прагнуть залучати інвестиції з інших країн.

Щодо позитивних аспектів: дослідження показало, що кризові ситуації стають стимулом для розвитку стартап-компаній та сприяють формуванню нових інноваційних ідей та підходів, особливо в сферах, пов’язаних з безпекою, медициною, комунікаціями, логістикою та іншими напрямками, до яких змушені адаптуватися підприємства в нових умовах.

Загалом, здійснені дослідження дали підставу зробити висновки, що воєнні події в Україні істотно вплинули на розвиток стартап-індустрії. Однак відповідний вплив може бути як позитивним, так і негативним, залежно від конкретних обставин і специфіки галузей. Для ефективного розвитку стартап-компаній в Україні в умовах глобалізації необхідно враховувати наслідки війни та шукати способи адаптації та покращення умов їхньої діяльності. До таких способів запропоновано зарахувати посилення підтримки стартапів державою, використання нових інноваційних форматів, розвиток партнерств із глобальними акселераторами та інкубаторами, використання аутсорсингу та інших новітніх інструментів, спрямованих на підтримку та стимулювання розвитку стартап-індустрії.

Перспективи подальших досліджень

Результати дослідження мають важливе значення для розуміння впливу воєнно-політичних подій на розвиток стартап-індустрії, підприємництва в країні в умовах глобалізаційних викликів та трансформацій. Вони також можуть бути корисними для формулювання рекомендацій та пропозицій для уряду й бізнес-спільноти з метою забезпечення стійкого розвитку стартап-сфери в Україні в умовах післявоєнної відбудови, що зумовлює перспективи подальших досліджень авторів у цьому напрямі.

Список літератури

1. Дан Сеньор та Сол Сінгер (2009). Start-up Nation: The Story of Israel’s Economic Miracle.
2. Андреас Кристофер та Іділь Джабер (2019). Start-ups and the crisis: the impact of the Syrian conflict on Syrian entrepreneurs. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, Vol. 9, No. 1, 1–15.
3. Боаза Ганор та Мухаммад Алі Насім (2020). The Impact of the Syrian War on Syrian Entrepreneurs: A Research Agenda. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, Vol. 6, No. 1, 10–18.
4. Brannen, M. Y., Khavul, S., & Xu, D. (2019). Effects of war on entrepreneurship. *FORBES*, 102, 142–156.
5. Dana, L. P. (2010). The impact of war on entrepreneurship: an exploratory study on the Palestinian context. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 17(4), 636–649.
6. OECD (2018). Entrepreneurship in regions affected by a refugee crisis. *OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Working Papers*, 2018/06, OECD Publishing, Paris.
7. Serhiychuk, S., & Reutova, T. (2019). The impact of war on startups: evidence from Ukraine. *Technology in Society*, 59, 101159. URL: <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2019.101159> (дата звернення 21.03.2023).
8. Mamedova, N. (2017). Ukraine’s start-up scene thrives despite the war. *Financial Times*. URL: <https://www.ft.com/content/27354d6c-7c9c-11e7-ab01-a13271d1ee9c> (дата звернення 21.02.2023)

9. Seedstars. URL: <https://seedstars.com/wp-content/uploads/2022/07/Seedstars-World-Report-2022.pdf> (дата звернення 21.02.2023)
10. Global Startup Ecosystem Report 2022 by Startup Genome. URL: <https://startupgenome.com/report/gser2022> (дата звернення 21.02.2023)
11. Ukrainian Startup Fund. URL: <https://usf.com.ua/> (дата звернення 21.02.2023)
12. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/07/which-countries-have-the-most-engineers-per-capita/> (дата звернення 21.02.2023).
13. Литвин І. В., Данилюк Ю. В. (2022). Особливості підтримки та розвитку національної екосистеми стартап-підприємництва Румунії. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту; Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, вип. 42. С. 84–89.
14. PwC Ukraine (2021). MoneyTree™ Ukraine report: Investment trends in Ukrainian startups in 2020. PwC Ukraine. URL: <https://www.pwc.com/ua/en/publications/assets/moneytree-ukraine-report-2020.pdf> (дата звернення 23.03.2023).
15. “AngelList’s Top Angel Investors List for 2020” (AngelList, 2020). URL: <https://www.angellist.com/2020> (дата звернення 21.02.2023).
16. Ukrainian Startup Ecosystem. URL: <https://ukraine.ua/invest-trade/startup-ecosystem-ukraine/>
17. На чому тримається стартап-система України (2022). *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/01/20/681620/> (дата звернення 23.03.2023).
18. Факти про українську стартап-сферу. URL: <https://ain.ua/tag/startapy> (дата звернення 21.02.2023).
19. Ukrainian Startups in 2023. URL: <https://startupstash.com/ukrainian-startups> (дата звернення 23.03.2023).
20. The voice of Ukrainian start-ups: more than half of start-ups continue their operations exclusively from Ukraine. URL: <https://techukraine.org/2022/08/16/the-voice-of-ukrainian-start-ups-report/> (дата звернення 23.03.2023).
21. Мінцифри дослідили, як повномасштабна війна вплинула на українські стартапи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfyry-doslidyly-iak-povnomashtabna-viina-vplynula-na-ukrainski-startapy> (дата звернення 21.03.2023).
22. Про стартапи: Додаток 6 до Звіту про стан розвитку інноваційної діяльності в Україні (2021). Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c42168c6-7e3e-4c94-8b48-9cdd1c2d1a8b&title=ProStartupidodatok6doZvituoprostanrozvitkuinnovacijnojdiyalnosti> (дата звернення 21.03.2023).
23. Ukraine Digital News (2022). Ukrainian Tech Ecosystem: News, Analysis, and Market Data. URL: <https://www.ukrainedigitalnews.com/> (дата звернення 21.02.2023).
24. Investment Nanny (2022). Статистика стартап-інвестування в Україні в 2022 році. URL: <https://investmentnanny.com/startup-investuvannya-v-ukrayini-2022/> (дата звернення 21.02.2023)
25. Український соціологічний портал (2022). URL: <https://usp-ltd.org/ukraina-opustylasia-v-rejtynhu-global-startup-ecosystem-2022-chomu-tak/> (дата звернення 21.02.2023).
26. Інноваційна країна (2022). Аналіз екосистеми стартапів в Україні 2022 року. URL: <https://innovative-country.com.ua/uk/analiz-ekosystemi-startapiv-v-ukrayini-2022-roku> (дата звернення 21.02.2023).
27. New voice (2022). URL: <https://biz.nv.ua/ukr/tech/google-nadav-granti-25-ukrajinskim-startapam-novini-ukrajini-50288015.html> (дата звернення 21.02.2023).
28. Стартапи на фронті: війна не зупинила українські стартапи. AIN.UA. URL: <https://ain.ua/2022/05/18/startapy-na-fronti-vijna-ne-zurynuly-ukrainski-startapy> (дата звернення 21.02.2023).
29. Як війна впливає на український ІТ-сектор: дослідження (2019). *Українська правда* URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/11/30/7169862/> (дата звернення 21.02.2023).

References

1. Dan Senior and Saul Singer (2009). Start-up Nation: The Story of Israel’s Economic Miracle.
2. Andreas Christopher and Idil Jaber (2019). Start-ups and the crisis: the impact of the Syrian conflict on Syrian entrepreneurs. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, Vol. 9, No. 1, 1–15.
3. Boaz Ganor and Muhammad Ali Nasim (2020). The Impact of the Syrian War on Syrian Entrepreneurs: A Research Agenda. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, Vol. 6, No. 1, 10–18.
4. Brannen, M. Y., Khavul, S., & Xu, D. (2019). Effects of war on entrepreneurship. *FORBES*, 102, 142–156.

5. Dana, L. P. (2010). The impact of war on entrepreneurship: an exploratory study on the Palestinian context. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 17(4), 636–649.
6. OECD (2018). Entrepreneurship in regions affected by a refugee crisis. *OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Working Papers*, 2018/06, OECD Publishing, Paris.
7. Serhiychuk, S., & Reutova, T. (2019). The impact of war on startups: evidence from Ukraine. *Technology in Society*, 59, 101159. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2019.101159>.
8. Mamedova, N. (2017). Ukraine's start-up scene thrives despite the war. *Financial Times*. Retrieved from: <https://www.ft.com/content/27354d6c-7c9c-11e7-ab01-a13271d1ee9c>.
9. Seedstars. Retrieved from: <https://seedstars.com/wp-content/uploads/2022/07/Seedstars-World-Report-2022.pdf>.
10. Global Startup Ecosystem Report 2022 by Startup Genome. Retrieved from: https://startupgenome.com/report/gser2022_
11. Ukrainian Startup Fund. Retrieved from: <https://usf.com.ua/>
12. World Economic Forum. Retrieved from: <https://www.weforum.org/agenda/2022/07/which-countries-have-the-most-engineers-per-capita/>
13. Lytvyn I. V., Danilyuk Ju. V. (2022). Osoblyvosti pidtrymky ta rozvytku natsionalnoi ekosystemy startap-pidpriemnytstva Rumunii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, 42, 84–89.
14. PwC Ukraine (2021). MoneyTree™ Ukraine report: Investment trends in Ukrainian startups in 2020. PwC Ukraine. Retrieved from: <https://www.pwc.com/ua/en/publications/assets/moneytree-ukraine-report-2020.pdf>
15. AngelList's Top Angel Investors List for 2020 (AngelList, 2020). Retrieved from: <https://www.angellist.com/2020>
16. Ukrainian Startup Ecosystem. Retrieved from: <https://ukraine.ua/invest-trade/startup-ecosystem-ukraine/>
17. Na chomu trymaetsia startap systema Ukrainy (2022). *Ekonomichna pravda*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/01/20/681620/>
18. Fakty pro ukrainsku startap-sferu. Retrieved from: <https://ain.ua/tag/startapy>.
19. Ukrainian Startups in 2023. Retrieved from: <https://startupstash.com/ukrainian-startups>.
20. The voice of Ukrainian start-ups: more than half of start-ups continue their operations exclusively from Ukraine. Retrieved from: <https://techukraine.org/2022/08/16/the-voice-of-ukrainian-start-ups-report/>
21. Mintsyfry doslidily, yak povnomasshtabna viina vplynula na ukrainski startapy. Retrieved from: https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-doslidyly-ia-povnomasshtabna-viina-vplynula-na-ukrainski-startapy_
22. Pro startapy: Dodatok 6 do Zvitu pro stan rozvytku innovatsiinoi diialnosti v Ukraini (2021). Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy. Retrieved from: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c42168c6-7e3e-4c94-8b48-9cdd1c2d1a8b&title=ProStartupidodatok6doZvituoprostanrozvitkuinnovacijnojdiialnosti_
23. Ukraine Digital News (2022). Ukrainian Tech Ecosystem: News, Analysis, and Market Data. Retrieved from: <https://www.ukrainedigitalnews.com/>
24. Investment Nanny (2022). Statystyka startap-investuvannia v Ukraini v 2022 rotsi. Retrieved from: <https://investmentnanny.com/startup-investuvannya-v-ukrayini-2022/>
25. Ukrainskyi sotsiolohichnyi portal (2022). Retrieved from : <https://usp-ltd.org/ukraina-opustylasia-v-rejtynhu-global-startup-ecosystem-2022-chomu-tak/>
26. Innovatsiina kraina (2022). Analiz ekosystemy startapiv v Ukraini 2022 roku. Retrieved from: <https://innovative-country.com.ua/uk/analiz-ekosystemi-startapiv-v-ukrayini-2022-roku>
27. New voice (2022). Retrieved from: <https://biz.nv.ua/ukr/tech/google-nadav-granti-25-ukrajinskim-startapam-novini-ukrajini-50288015.html>
28. Startapy na fronti: viina ne zupynyla ukrainski startapy. AIN.UA. Retrieved from: <https://ain.ua/2022/05/18/startapy-na-fronti-vijna-ne-zupynily-ukrayinski-startapy>
29. Iak viina vplyvaie na ukrainskyi IT-sektor: doslidzhennia (2019). *Ukrainska pravda* Retrieved from: <https://www.ppravda.com.ua/articles/2019/11/30/7169862/>

THE STARTUP INDUSTRY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION CHALLENGES

© *Lytvyn I. V., Danilyuk Ju. V., 2023*

The article examines the peculiarities of the development of the startup industry in Ukraine before the full-scale Russian invasion. The authors analyzed the impact of the war on the start-up industry of Ukraine in the context of globalization challenges, identified negative, and also found positive consequences of the influence of military and political factors on the local start-up industry. The results of the research on the topic of the work made it possible to propose possible scenarios for the future development of domestic startup activity, to analyze the prospects and directions of the development of the national startup industry in the post-war period of Ukraine.

One of the main challenges for startups in Ukraine due to the military and political situation is a decrease in investor confidence. The low level of investment is one of the main reasons limiting the development of the startup industry in Ukraine. The loss of investor confidence can be related to many factors, such as the instability of the economic and political situation, a low level of legal protection and corruption.

Another challenge is the decrease in investments in startups due to the loss of the country's ability to solve problems related to infrastructure and market regulation. Military and political conflicts lead to a decrease in funding from state structures, as well as to a loss of interest of private investors in investing in the Ukrainian startup industry.

In addition, military and political events lead to the application of restrictions in the sphere of trade and international cooperation, which can complicate the development of startups that seek to attract investments from other countries.

As for the positive aspects, the study showed that crisis situations become an incentive for the development of startup companies and contribute to the formation of new innovative ideas and approaches, especially in areas related to security, medicine, communications, logistics and other areas to which startups are forced to adapt in new conditions.

In general, the conducted research made it possible to draw conclusions that the military and political events in Ukraine had a significant impact on the development of the startup industry. However, the corresponding impact can be both positive and negative, depending on the specific circumstances and specifics of the industries. For the effective development of start-up companies in Ukraine in the conditions of globalization, it is necessary to take into account the consequences of military and political events and look for ways to adapt and improve the conditions of their activity. Such ways are proposed to include the strengthening of state support for startups, the use of new innovative formats, the development of partnerships with global accelerators and incubators, the use of outsourcing and other new tools aimed at supporting and stimulating the development of the startup industry.

Key words: start-up entrepreneurship; start-up industry; globalization; global challenges; military-political factors.